

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การถือกำเนิดของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นในพระไตรปิฎกมีบันทึกไว้ว่ามีเหตุอัศจรรย์ คือ แผ่นดินไหวเนื่องด้วยการจุติแผ่นดินไหวเนื่องด้วยการประสูติ^๑ เกิดแสงสว่างเนื่องด้วยการประสูติ^๒ ประกอบด้วยมหาบุรุษลักษณะ ๓๒ ประการ^๓ และด้วยเหตุแห่งมหาบุรุษลักษณะนี้ ทำให้พระองค์ทรงได้รับคำทำนายเมื่อครั้งประสูติจากพราหมณ์เจ็ดคนเป็นคติสองอย่าง คือ ถ้าอยู่ครองฆราวาสจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ถ้าเสด็จออกบรรพชาจะได้ตรัสรู้เป็นศาสดาเอกของโลก แต่มีพราหมณ์ท่านหนึ่งคือ โกทัตถพราหมณ์ ซึ่งเป็นพราหมณ์หนุ่มสุดได้พิจารณาพระลักษณะของพระโอรสว่ามีลักษณะมหาบุรุษชัดเจน จึงทำนายว่าพระโอรสจักต้องเสด็จออกบวช ตรัสรู้เป็นศาสดาเอกในโลกแน่นอน^๔

ความเป็นมาแห่งมหาบุรุษลักษณะเดิมนั้นมาจากตำรามหาบุรุษของเหล่าพราหมณ์ โดยตำนานกล่าวว่า มีท้าวมหาพรหมชั้นสุทธาวาสทราบวาทะพุทธเจ้าจักบังเกิดขึ้นในโลก และมีลักษณะมหาบุรุษเช่นนี้ จึงได้แปลงกายเป็นพราหมณ์มาบัญญัติตำราว่าด้วยมหาบุรุษลักษณะขึ้น และพราหมณ์ผู้เรียนไตรเพทจนจบ แต่ตำรานี้ได้อันตรธานหายไป มีเพียงพวกพราหมณ์ที่จดจำตำราสืบทอดต่อๆ กันมา^๕ โดยมหาบุรุษลักษณะทั้ง ๓๒ ประการนั้นประกอบด้วย

๑. มีฝ่าพระบาทราบเสมอกัน

๒. พื้นฝ่าพระบาททั้งสองของมหาบุรุษ มีจักรซึ่งมีก้าข้างละ ๑,๐๐๐ ซึ่งมีกงมีดุม และมีส่วนประกอบครบทุกอย่าง

๓. มีสันพระบาทยื่นยาวออกไป

๔. มีพระองคุลียาว

^๑ อัง.อรรถก. (ไทย) ๒๓/๓๒๒, ๓๒๓/๑๖๗.

^๒ ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๕๓/๓๗๘.

^๓ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๕๗/๑๓๐.

^๔ จันทร์ ชูแก้ว, พระพุทธประวัติ : มหาบุรุษแห่งชมพูทวีป, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๒๓.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๐ .

๕. มีพระหัตถ์และพระบาทอ่อนนุ่ม
๖. ฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทมีเส้นที่ข้อพระองคุลีจดกันเป็นรูปตาข่าย
๗. มีข้อพระบาทสูง ข้อที่มหาบุรุษมีข้อพระบาทสูงนี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
๘. มีพระขมริ้วดุจแข้งเนื้อทราย
๙. เมื่อประทับยืน ไม่ต้องน้อมพระองค์ลงก็ทรงลูบคลำถึงพระชานุด้วยฝ่าพระหัตถ์ทั้งสอง
๑๐. มีพระคุษฐานเร้นอยู่ในฝัก
๑๑. มีพระฉวีสีทอง คือคล้ายทองคำ
๑๒. มีพระฉวีละเอียด จนละอองธุลีไม่อาจติดพระวรกายได้
๑๓. มีพระโลมชาติเดียว คือ ในแต่ละขุมมีเพียงเส้นเดียว
๑๔. มีพระโลมชาติปลายอนขึ้น คือ พระโลมชาติขุดเป็นวงเวียนขวาดังกนกวลีครามเข้มนั่ง

ดอกอัญชัน

๑๕. มีพระวรกายตั้งตรงดุจกาย
๑๖. มีพระมังสะในที่ ๗ แห่งเต็มบริบูรณ์
๑๗. มีพระวรกายทุกส่วนบริบูรณ์ดุจลำตัวท่อนหน้าของราชสีห์
๑๘. มีร่องพระปฤษฎางค์เต็มเสมอกัน
๑๙. มีพระวรกายเป็นปริมนตลุดุจปริมนตลแห่งต้นไทร พระวรกายสูงเท่ากับ ๑ วา ของพระองค์ ๑ วาของพระองค์เท่ากับส่วนสูงพระวรกาย
๒๐. มีลำพระศอกกลมเท่ากันตลอด
๒๑. มีเส้นประสาทรับรสพระกระยาหารได้ดี
๒๒. มีพระหนุดุจคางราชสีห์
๒๓. มีพระทนต์ ๔๐ ซี่
๒๔. มีพระทนต์เรียบเสมอกัน
๒๕. มีพระทนต์ไม่ห่างกัน
๒๖. มีพระเขี้ยวแก้วขาวงาม
๒๗. มีพระชีวหาใหญ่ยาว
๒๘. มีพระสุรเสียงดุจเสียงพรหม ตรัสดุจเสียงร้องของนกการเวก
๒๙. มีดวงพระเนตรดำสนิท
๓๐. มีดวงพระเนตรแจ่มใสดุจตาอุกโคเพ็งตลอด
๓๑. มีพระอุณาโลมระหว่างพระโขนงสีขาวอ่อนเหมือนนุ่น

๓๒. มีพระเศียรดุษฎีประดับด้วยกรอบพระพักตร์^๖

ด้วยเหตุแห่งลักษณะมหาบุรุษที่ได้มาการบันทึกไว้นี้ การสร้างพระพุทธรูปจึงเกิดขึ้น เพื่อเป็นตัวแทนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้พุทธศาสนิกชนรุ่นหลังได้ระลึกถึงและสักการบูชา อีกทั้งยังเป็นสัญลักษณ์ความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา ซึ่งเราสามารถพบเห็นได้ในปัจจุบัน

โดยมูลเหตุที่เกิดการสร้างพระพุทธรูปขึ้นนั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ผู้ทรงนิพนธ์หนังสือเรื่อง “ตำนานพระพุทธรูปเจดีย์” ประทานความเห็นว่าการสร้างพระพุทธรูปนั้นปรากฏอยู่ในตำนานพระแก่นจันทน์ ซึ่งได้กล่าวถึงพุทธประวัติ ตอนที่พระพุทธองค์ได้เสด็จขึ้นไปเทศนาโปรดพระพุทธรูปมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และทรงค้างอยู่ที่ดาวดึงส์สวรรค์นั้น ๑ พรรษา พระเจ้าปเสนทิแห่งกรุงโกศลเมื่อมิได้เห็นพระพุทธองค์มาช้านาน ก็มีความรำลึกถึง จึงทรงรับสั่งให้ช่างทำพระพุทธรูปด้วยไม้แก่นจันทน์แดงขึ้น ประดิษฐานไว้เหนืออาสนะที่พระพุทธองค์เคยประทับ ครั้นเมื่อพระพุทธองค์เสด็จกลับจากดาวดึงส์มาถึงที่ประทับ พระแก่นจันทน์ลุกขึ้นปฏิสนธิกับพระพุทธองค์ด้วยปาฏิหาริย์ แต่พระพุทธองค์ตรัสสั่งให้พระแก่นจันทน์กลับไปยังที่ประทับ เพื่อสาธุชนจะได้ใช้เป็นแบบอย่างสร้างพระพุทธรูป เมื่อพระพุทธองค์ทรงล่องลับไปแล้ว ความที่กล่าวไว้ในตำนานประสงค์ที่จะอ้างว่าพระพุทธรูปแก่นจันทน์องค์นั้น เป็นแบบอย่างของพระพุทธรูป ซึ่งสร้างกันต่อมาภายหลัง หรืออีกนัยหนึ่งคือ อ้างว่า พระพุทธรูปมีขึ้น โดยพระบรมพุทธานุญาต และเหมือนพระพุทธองค์^๗

จากหลักฐานทางศิลปกรรม การสร้างรูปเคารพของพระพุทธรเจ้าที่เป็นรูปมนุษย์ ปรากฏเป็นครั้งแรกในศิลปะอินเดีย สมัยคันธารราฐในสมัยของพระเจ้ากนิษกะ แห่งราชวงศ์กุษาณะ หลังจากที่พระพุทธองค์เสด็จสู่ปรินิพพานแล้วประมาณ ๗๐๐ ปี ส่งผลให้พระพุทธรูป ในสมัยคันธารราฐนี้ นำความนิยม ในการสร้างรูปเคารพเทพเจ้าของชาวกรีกมา สร้างเป็นพระพุทธรูปขึ้น โดยปรากฏหลักฐานว่า ในอินเดียโบราณสมัยก่อนหน้านั้น ในสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช ยังไม่มีการสร้างรูปเคารพของพระพุทธรเจ้าในรูปที่เป็นมนุษย์ แต่จะใช้รูปที่เป็นสัญลักษณ์แทน เช่น ที่สถูปสาญจีและตามเจดีย์สถานต่างๆ หากเป็นรูปตอนประสูติจะแสดงด้วยรูปพระนางสิริมหามายาทรงยืนเหนี่ยวกิ่งไม้ รูปตอนตรัสรู้แสดงด้วยต้นโพธิ์และบัลลังก์ และรูปตอนปฐมเทศนาแสดงด้วยธรรมจักรกับกวางหมอบ แสดงให้เห็นว่า ยังไม่มีประเพณีการสร้างพระพุทธรูป หรืออาจยังเป็นข้อห้ามอยู่^๘

^๖ ดูรายละเอียดใน ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๗/๑๖๐-๑๖๓.

^๗ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, *ตำนานพระพุทธรูปเจดีย์*, (ธนบุรี : ศิลปาบรรณาการโรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๑๓), หน้า ๓๔.

^๘ เรื่องเดียวกัน หน้า ๓๕

การสร้างพระพุทธรูปนั้นเป็นสัญลักษณ์ แทนพระพุทธรูปเจ้า ดังนั้น ลักษณะของพระพุทธรูปในแต่ละสกุลช่าง และแต่ละสมัยจึงมีพุทธศิลป์แตกต่างกันออกไปบางประการ แต่ในการสร้างพระพุทธรูปจะมีลักษณะที่สำคัญ ที่จะแสดงถึงให้เราทราบว่า รูปปั้นนั้นเป็นพระพุทธรูปเป็นตัวแทนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยมีมหาบุริสลักษณะบางประการ เช่น ขนระหว่างคิ้ว เรียกว่า อุณาโลม มีส่วนบนของศีรษะนูนสูงขึ้นคล้ายสวมมงกุฎ เรียกว่า อุณหิส หรือ อุษณิষะ หรือพระเกตุมาลา นอกจากนี้ ยังมีพระรัศมีที่เปล่งออกมาจากพระเศียรของ พระพุทธรูป ทำเป็นตุ้มกลมคล้ายดอกบัวตูม หรือชูสูงขึ้นคล้ายเปลวไฟ^๔ และอื่นๆอีกหลายประการ ซึ่งแต่ละองค์จะมีเอกลักษณ์ และพุทธศิลป์ที่แตกต่างกันออกไปตามบริบทสังคม คติความความเชื่อหรืออิทธิพลต่างๆ ในยุคนั้น เช่น ในส่วนของของพระพักตร์อาจดูเหมือนเมตตาเป็นพิเศษ หรือดูน่าเกรงขามเป็นพิเศษ บางทีก็ดูสงบเยือกเย็น อาจหมายถึงได้ว่าบ้านเมืองยุคนั้นอยู่ในยุคสงบสุขร่มเย็น หรือช่วงมีวิกฤติสงคราม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นสิ่งที่น่าศึกษาอย่างยิ่ง เพราะช่างแต่ละสมัยเลือกที่จะสอดแทรกเรื่องราวและอารยะธรรมบางอย่างลงไปในพระพุทธรูปด้วย ซึ่งในประเทศไทยก็มีพระพุทธรูปเก่าแก่มากมายที่น่าศึกษา โดยการทวิจยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกศึกษาพุทธรูปในลำนนาที่มีความเก่าแก่ และมีพุทธศิลป์แตกต่างกันบางประการและเป็นที่รู้จักโดยทั่วไปมาศึกษา เนื่องจากปัจจัยที่จำกัดหลายด้าน โดยได้เลือกมา ๓ องค์ ดังนี้

๑. พระพุทธสิหิงค์ วัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พระพุทธสิหิงค์นั้นเป็นสัญลักษณ์แห่งพระพุทธศาสนาและเป็นอัตลักษณ์แห่งลำนนาเป็นพุทธศิลป์ที่ทรงคุณค่ามีความหมายที่แฝงไปด้วยพุทธปรัชญา และแรงศรัทธาแห่งผู้คน ก่อให้เกิดเป็นงานพุทธศิลป์แม่แบบของพุทธสิหิงค์ปฎิมาที่แพร่หลายไปทั่วทั้งแผ่นดินลำนนา

๒. พระพุทธรตนากร วัดพระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย พระแก้วหยกเชียงรายนี้ยังมีประวัติความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของไทยมาอย่างยาวนาน ถูกสร้างขึ้นใหม่เพื่อเป็นอนุสรณ์ว่า วัดพระแก้วแห่งนี้เคยเป็นที่ค้นพบพระแก้วมรกตมาก่อน ถูกสร้างขึ้นเพื่อให้พุทธศาสนิกชนทั้งหลายได้สักการบูชาและน้อมจิตระลึกถึงวัดว่า พระแก้วนี้มีความสำคัญคู่บารมีและเพื่อเฉลิมเกียรติของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เนื่องในมหามงคลสมัยที่ทรงเจริญพระชนมายุ ๘๐ พระชันษาอีกด้วย

^๔ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, “สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเรื่องที่ ๒ พระพุทธรูป”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<http://kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/book.php?book=29&chap=2&page=t29-2-infodetail01.html>

[๒๘ก.ย.๒๕๖๐]

๓. พระเจ้าแก้วตื้อ วัดสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ถือเป็นพระพุทธรูปประติมากรรมที่สวยงามที่สุดในจังหวัดเชียงใหม่และภาคเหนือ เป็นประติมากรรมเชียงแสนผสมสุโขทัย ที่งดงามและปราณีตมาก ความงามของพระพุทธรูปองค์นี้เมื่อเทียบส่วนกับพระพุทธรูปชินราช จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่เลื่องลือว่างดงามที่สุดในประเทศไทย และพระเจ้าแก้วตื้อก็มีความงดงามสุนทรีย์ภาพไม่น้อยกว่าเลย

พระพุทธรูปข้างต้นนั้นมีความสำคัญ มีความเก่าแก่และมีพุทธศิลป์ที่งดงาม น่าสนใจ เหมาะแก่การศึกษา ดังนั้น จึงเป็นเหตุให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์หาบุรุษลักษณะที่ปรากฏในพระพุทธรูปที่กล่าวมาแล้วข้างต้นเพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัยและผู้สนใจศึกษาใฝ่รู้ ในประวัติของพระพุทธรูป และการสร้างพระพุทธรูปเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการสร้างพระพุทธรูปในอนาคตและเป็นข้อมูลให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและเป็นข้อมูลทางวิชาการสืบไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษามหาบุรุษลักษณะของพระพุทธรูปที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาพุทธลักษณะของพระพุทธรูปสำคัญในล้านนา
- ๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์หาบุรุษลักษณะที่ปรากฏในพุทธรูปสำคัญในล้านนา

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ มหาบุรุษลักษณะของพระพุทธรูปเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ พุทธลักษณะของพระพุทธรูปสำคัญในล้านนาเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ มหาบุรุษลักษณะที่ปรากฏในพระพุทธรูปสำคัญในล้านนาเป็นอย่างไร

๑.๔. ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร(Documentary Research)โดยการทำการรวบรวมข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) จากพระไตรปิฎก อรรถกถา และรวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources)จากหนังสือ ตำรา เอกสารทางวิชาการ และการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

มหาบุริสลักษณะ หมายถึง ลักษณะมหาบุรุษ ของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในพระสูตรตันตปิฎก ทีมนิกาย ปาฎิกวรรค ว่าด้วยลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการ

พระพุทธรูปสำคัญในล้านนา หมายถึง พระพุทธรูปที่ยกมาศึกษา ๓ องค์ ได้แก่ ๑. พระพุทธสิหิงค์ วัดพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๒. พระพุทธรัตนกร วัดพระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย และ ๓. พระเจ้าแก้วตื้อ วัดสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารทางพระพุทธศาสนาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมหาบุริสลักษณะ และพระพุทธรูปสำคัญในล้านนานั้นพอสรุปได้ดังนี้

๑.๖.๑ หนังสือ

จันทร์ ชูแก้ว ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พระพุทธประวัติ : มหาบุรุษแห่งชมพูทวีป” พบว่า ในพระวินัยปิฎกมีกล่าวถึงมหาบุริสลักษณะ ตอนที่อัสติดาบสหรือกาฬเทวิลดาบสเมื่อได้ทราบข่าวการประสูติก็ได้เดินทางจากอาศรมที่ติดกับภูเขาหิมพานต์ เพื่อเข้าเฝ้าพระโอรส อัสติดาบสประนมหัตถ์ถวายอภิวาทแทบพระบาททั้งสองของพระโอรส เพราะได้เห็นรูปลักษณะของพระโอรสว่ามีคติเป็น ๒ ตรงตามตำรา คือ ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช หากเสด็จออกบรรพชาจะได้ตรัสรู้เป็นศาสดาเอกของโลก^{๑๐}

พระยาลัดพลีธรรมประคัล (ป.อ.) ได้เขียนไว้ในหนังสือ “พุทธประวัติจากพระโอษฐ์” ว่าเป็นพระประวัติที่ตรัสเล่า ไม่มีคำเรียบเรียงของผู้แต่งคณะปน เพราะเป็นที่รวบรวมเฉพาะพุทธภาษิตที่ตรัสถึงประวัติของพระองค์เอง จากคัมภีร์พระไตรปิฎกล้วน เลือกรวบรวมเอามาร้อยกรองให้เป็นหมวดหมู่ ติดต่อกันเป็นลำดับ มุ่งแสดงหลักธรรมที่แนบอยู่ในพระชนมชีพของพระองค์แทนการมุ่งทางด้านานประวัติหรือนิยายประวัติเพื่อให้เป็นหนังสือส่งเสริมปฏิบัติธรรมเล่มหนึ่ง เป็นส่วนใหญ่ รวมทั้งเป็นแก่นแห่งเรื่องพุทธประวัติด้วย เป็นส่วนพิเศษ^{๑๑}

^{๑๐} จันทร์ ชูแก้ว, พระพุทธประวัติ : มหาบุรุษแห่งชมพูทวีป, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙).

^{๑๑} พระยาลัดพลีธรรมประคัล (ป.อ.), พุทธประวัติจากพระโอษฐ์, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดการพิมพ์พระนคร, ๒๕๑๕).

พิริยะ ไกรฤกษ์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ลักษณะไทย พระพุทธปฏิมา อุตลักษณ์พุทธศิลป์ไทย” ว่าพุทธศาสนิกชนในประเทศไทยเชื่อว่า การสร้างพระพุทธรูปนั้นส่งผลในทางกุศลบุญอย่างมาก ด้วยอานิสงส์แห่งการสร้างพระพุทธรูปไม่ว่าเล็กหรือใหญ่ ด้วยวัตถุใดก็ตาม ผู้สร้างจะเป็นผู้มีทรงงาม รูปงาม มีฤทธิ์เดชมาก มียศมีศักดิ์ มีความสุข ไม่มีโรค อายุยืน ไม่มีเวรไม่มีภัย เกิดในตระกูลกษัตริย์ หรือตระกูลพราหมณ์ มีทรัพย์มาก มีทาสชายหญิงบริวารห้อมล้อมทุกเมื่อและจะบรรลุนิพพาน (เชียงใหม่ ปณณาสขาดก ๒๕๔๑, ๕๑๗-๕๑๘) นอกจากการสร้างพระพุทธรูปแล้ว การซ่อมพระพุทธรูปให้คงอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ ก็จะเป็นการซึ่งช่วยชนะเหนือศัตรู มีทรัพย์มีสินไม่มีวันสิ้นสุด ดังเช่น พระเจ้าวิภูวภัตติ ผู้รบชนะเหล่าพระราชทานหนึ่งร้อยเอ็ดพระองค์ผู้มารุกราน “ด้วยทรงยกพระองค์ของพระองค์ขึ้นนิ้วหนึ่ง ทรงชี้พระราชเหล่านั้นไปรอบ ขณะนั้นเทียวพระราชทั้งปวงพร้อมทั้งเสนาบมีช้างเป็นต้นหนีไป” ทั้งนี้ ด้วยอานิสงส์ที่พระเจ้าวิภูวภัตติได้ไปซ่อมพระองค์ของพระพุทธรูปที่ขาดไปให้สมบูรณ์^{๑๒}

สรสวดี อ่องสกุล ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ประวัติศาสตร์ล้านนา” ว่า เรามักเรียกดินแดนบริเวณภาคเหนือของประเทศไทยว่าล้านนา ที่รับรู้ว่างดงามด้วยธรรมชาติแห่งขุนเขาและผู้คนที่มีน้ำใจไมตรี รวมถึงความมั่งคั่งของศิลปะและวัฒนธรรมประเพณี ที่มากด้วยเอกลักษณ์อันโดดเด่น แต่ในขณะเดียวกัน ถ้าจะย้อนลงไปลึกกว่านั้น ถึงที่มาที่ไปตลอดจนความสำคัญอันมีนัยยะความเป็นประเทศไทยแล้วนั้น คงเป็นเรื่องที่จะมีผู้รู้ไม่มากนัก ทั้งที่การมีอยู่ของอาณาจักรล้านนานั้น มีผลสำคัญยิ่งต่อความเป็นประเทศไทย^{๑๓}

รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “รู้เรื่องพระพุทธรูป” ว่า พระพุทธรูปคือรูปวัตถุแทนองค์พระพุทธเจ้า ซึ่งได้รับการสร้างขึ้นครั้งแรกเมื่อราว ๒๐๐๐ ปีมาแล้ว หรือหลังจากที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้วราว ๕๐๐ ปี โดยได้รับการสืบสานต่อเนื่องเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน จนกลายเป็นวัตถุชิ้นสำคัญในพระพุทธศาสนา^{๑๔}

ส.พลายน้อย ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พระพุทธรูปสำคัญในประเทศไทย” ว่า ความเป็นมาของพระพุทธรูปตามตำนานกล่าวว่าเมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประสูติ ใกล้จะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระอานนท์ซึ่งในเวลานั้นยังไม่บรรลุมรรคผลได้ทูลปรารภว่า แต่ก่อนบรรดาภิกษุพุทธ

^{๑๒} พิริยะ ไกรฤกษ์, *ลักษณะไทย พระพุทธปฏิมา อุตลักษณ์พุทธศิลป์ไทย*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธนากรกรุงเทพ, ๒๕๔๙).

^{๑๓} สรสวดี อ่องสกุล, *ประวัติศาสตร์ล้านนา*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๕๔).

^{๑๔} รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, *รู้เรื่องพระพุทธรูป*, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มิวเซียมเพลส, ๒๕๕๓).

สาวกก็เคยมาเฝ้าเห็นพระองค์อยู่เป็นนิตย์ต่อไป เมื่อพระองค์เข้าสู่ปรินิพพานแล้วพระภิกษุพุทธสาวก ก็จะได้เข้าเฝ้าเห็นอีกต่อไปก็คงจะพากันว่าเหวเป็นอันมาก สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อได้ทรงฟัง ดั่งนั้นก็ส่งอนุญาตว่าถ้าพุทธสาวกเหล่าใดใครจะเห็นพระองค์พระให้พากันไปปลงธรรมสังเวช ณ ที่ใดที่หนึ่งใน ๔ แห่งต่อไปนี้^{๑๕}

ประพันธ์ จินคง ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “เทศกาลประเพณีสิบสองเดือน” พระราชนิพนธ์ ในล้นเกล้ารัชกาลที่ ๕ เรื่องพระราชพิธีสิบสองเดือน ก็ยังยกตัวอย่างพระพุทธรูปชื่อว่าพระพุทธรูปคันธารราษฎร์ ตอนหนึ่งว่า “สาเหตุที่พระพุทธรูปคันธารราษฎร์เรื่องวาริชชาติคือภายหลังที่พุทธเจ้าปรินิพพานและประมาณ ๒๐๐ ปีพระมัทสนิกเถระนำพระพุทธรูปไปประกาศยังแคว้นคันธาระเมื่อกษัตริย์องค์หนึ่งทรง เลื่อมใสหลังทรงฟังนิทานเรื่องนี้ จึงทรงให้สร้างพระพุทธรูปปางคันธารราษฎร์เป็นครั้งแรก หลังจากนั้น ประเทศไทยจึงนิยมนิยมนสร้างพระพุทธรูปปางขอฝน เพื่อตั้งในพิธีขอฝนหรือพระราชพิธีพืชมงคล”^{๑๖}

พระพิมลธรรม (ชอบ อนุจารีมหาเถร) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ตำนานพระพุทธรูปปางต่างๆ” ว่าพระพุทธรูปตามประวัติศาสตร์การมีพระพุทธรูปตามตำนานพระพุทธรูปปางต่างๆกรมศิลปากรแผนก โบราณคดีกล่าวว่าได้มีการสร้างมาราว ๗ สมัยด้วยกันคือ สมัยทวารวดี สมัยศรีวิชัย สมัยลพบุรี สมัยเชียงแสน สมัยสุโขทัย สมัยศรีอยุธยา สมัยรัตนโกสินทร์

การสร้างพระพุทธรูปเครื่องสักการบูชาคือ การที่ศาสนิกชนศรัทธาในศาสนาอย่างแนบแน่นไม่คลอนแคลน ต้องการมีสัญลักษณ์คือรูปเคารพตั้งประดิษฐานไว้เป็นตัวแทนพระพุทธเจ้า ไว้เป็นที่เคารพสักการะดังที่พระพิมลธรรม (ชอบ อนุสาวรีย์มหาเถร) ได้นิพนธ์ไว้ดังนี้ “ในสมัยรัตนโกสินทร์เป็นสมัยที่มีพระพุทธรูปปางต่างๆสมบูรณ์ที่สุดเริ่มตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดให้สร้างพระพุทธรูปปางต่างๆเพิ่มขึ้นถึง ๔๐ ปาง ตามพระมติของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรสทรงคัดเลือกถวาย หลังจากนั้นก็มีพระพุทธรูปปางต่างๆเกิดขึ้นอีกหลายปางพอจะประเมินได้ว่ามีพระพุทธรูปปางต่างๆถึง ๖๖ ปางพระพุทธรูปปางต่างๆนั้นกำหนดตามพระอิริยาบถได้ ๓ อย่างคือ

๑. พระอิริยาบถยืน ๒๔ ปาง

๒. พระอิริยาบถนั่ง ๓๗ ปาง

๓. พระอิริยาบถนอน ๕ ปาง

พระพุทธรูปข้าง ๖๖ ปางนั้นยังจัดเข้าในพุทธจริยา ๓ ประการคือ

^{๑๕} ส.พลายน้อย, พระพุทธรูปสำคัญในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เมืองโบราณ, ๒๕๔๕).

^{๑๖} ประพันธ์ จินคง, เทศกาลประเพณีสิบสองเดือน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

๑. พุทธจริยาในขณะที่ทรงบำเพ็ญเพียรนับแต่เสด็จออกผนวชจนถึงเวลาตรัสรู้และเวลาเสวยวิมุตติสุขเป็นเวลา ๖ ปี ซึ่งล้วนแต่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่พระองค์โดยเฉพาะ เรียกว่า อตถจริยา ถ้าจะกำหนดด้วยพระพุทธรูปปางต่างๆก็ได้ถึง ๑๗ ปาง ตั้งแต่ปางที่ ๑ ปางอธิฐานเพชบรรพชิตจนถึงปางที่ ๑๗ ปางรับเข้าสู่ตถกoon สัตตตม

๒. พุทธจริยาที่ทรงบำเพ็ญเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่พระประยูรญาติเรียกว่าญาติตถจริยา ซึ่งกำหนดพระพุทธรูปปาง คือ ปางโปรดพุทธบิดา ปางโปรดพุทธมารดา ปางแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ ปางห้ามพระญาติแย่งน้ำในสมุทร

๓. พุทธจริยาที่ทรงบำเพ็ญเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่มหาชนทั่วไปเรียกว่าโลกตถจริยา ถ้ากำหนดพระพุทธรูปปางต่างๆจะมีถึง ๔๕ ปาง รวมพระพุทธรูปปางต่างๆ ซึ่งแสดงถึงพุทธจริยาของพระพุทธเจ้าทั้งหมดได้ ๖๖ ปาง^{๑๗}

นายบุรีบาล บุรีบาลบุรีรักษ์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พระพุทธรูปสมัยต่างๆในประเทศไทย” ว่าพระพุทธรูปสมัยนี้ทำด้วยศิลาดินเผาและโลหะแต่จะทำได้ด้วยวัตถุ อย่างไรก็ตามลักษณะโครงละม้ายคล้ายคลึงกันทั้งนั้น คือพระเกตุมาลาเป็นต่อมสั้น ขมวดพระเศศาโตและป้าน ไม่มีไรพระศก พระนลาฏคดเคี้ยว หลังพระเนตรอุณจนเกือบได้ระดับระดับกับพระนลาฏ พระโขนงยาวเหยียด พระพักตร์แบนกว้าง พระโอษฐ์เบะ พระหนูป้าน จีวรบางแนบติดกับพระองค์ ชายสังฆาฏิมีทั้งอย่างสั้นเพียงพระฐานและยาวเลยลงมาจนจบพระนาภี พระหัตถ์และพระบาทใหญ่ บั้วรองฐานกลีบใหญ่ กลางกลีบมักเป็นสัน มีกลีบเล็กแซม มีทั้งบัวคว่ำ บั้วหงาย และบัวหงายอย่างเดียว เกสรหยาบ พระยืนโลหะมักมีประภามณฑลและนั่งมักมีเรือนแก้วด้วย ตัวอย่างพระพุทธรูปสมัยนี้คนได้ ๘ ปางด้วยกัน คือ^{๑๘}

หนังสือ “พุทธประวัติ” กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ เนื้อหาปริเฉทที่ ๓ กล่าวถึงมหาบุรุษลักษณะว่า ก่อนพุทธศักราชประมาณ ๑,๐๐๐ ปี ได้มีพราหมณ์คณาจารย์ ผู้ทรงคุณวุฒิหลายสำนักแต่งตำรามหาบุรุษลักษณะไว้ ตำรานี้ต่างคนต่างแต่งขึ้นมาตามความ คิดเห็นของตนโดยมิได้ปรึกษากันเลย ครั้นแต่งเสร็จแล้วก็ได้นำมาเปรียบเทียบกับกันดูซึ่งเป็นที่น่าอัศจรรย์อย่างยิ่ง ที่ข้อความในตำรานี้ตรงกันอย่างไม่น่าเชื่อ ในตำรานี้กล่าวถึงลักษณะของบุคคลผู้เป็นมหาบุรุษโดยมีองค์ประกอบครบ ๓๒ ประการ และได้ กล่าวถึงคติของบุคคลผู้มีลักษณะตรงตามตำรามหาบุรุษลักษณะนั้นไว้ ๒ ประการด้วยกัน คือ ๑) ถ้าอยู่ครองฆราวาส ผู้นั้นจักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราชมีมหาสมุทรทั้ง ๔ เป็นขอบเขต ๒) ถ้าออก

^{๑๗} พระพิมลธรรม (ชอบ อนุจารีมหาเถร), *ตำนานพระพุทธรูปปางต่างๆ*, (กรุงเทพมหานคร:โครงการมูลนิธิ, ๒๕๓๓).

^{๑๘} นายบุรีบาล บุรีบาลบุรีรักษ์, *พระพุทธรูปสมัยต่างๆในประเทศไทย*, (พระนคร:ศิลปากร, ๒๔๘๖).

บวช ผู้นั้นจักได้ ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นศาสดาเอกในโลก วันเวลาผ่านไปนับร้อยปีหาได้มีใครเกิดมาโดยมีลักษณะตรงตามตำรานั้นไม่ แต่ก็ได้ทำลายตำรานั้น เพราะถือว่าเปนตำราที่ศักดิ์สิทธิ์ และได้เก็บรักษาเป็นมรดกสืบต่อ ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๕ กันมาหลายชั่วอายุคน เพราะต่างก็เชื่อมั่นว่าไม่วันใดก็วันหนึ่ง บุคคลผู้มีมหาปุริสลักษณะตรงตามตำราจะอุบัติในโลกมนุษย์เพื่อขจัดความมืดมนของสัตว์โลก^{๑๙}

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พongสมุทร วิชามูล ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษามหาปุริสลักษณะของพระพุทธเจ้า” ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่า มหาปุริสลักษณะ หมายถึง ลักษณะของบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ ได้แก่ มหาปุริสลักษณะของพระพุทธเจ้า ในคัมภีร์พระวินัยปิฎกและพระอภิธรรมปิฎก มีกล่าวถึงลักษณะของมหาบุรุษเพียงบางประการเท่านั้น แต่มีกล่าวไว้อย่างละเอียดครบ ๓๒ ประการ พร้อมอธิบายสิ่งที่ทำให้ได้มหาปุริสลักษณะไว้ในลักขณสูตรและมหาปทานสูตร พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย และกล่าวถึงบุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการ เรียกว่า พระมหาบุรุษ ซึ่งมีคติสองอย่างคือ ถ้าครองเรือนจะได้เป็นพระมหาจักรพรรดิ ถ้าออกผนวชจะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในสมัยกัลป์วสันตสิริ อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย พระพุทธโฆษาจารย์ได้อธิบายมหาปุริสลักษณะไว้โดยละเอียดและเป็นรูปธรรมชัดเจนมากขึ้น

ในคัมภีร์มิลินทปัญหา ได้กล่าวถึงมหาปุริสลักษณะของพระพุทธเจ้า ในบทสนทนาระหว่างพระยามิลินท์กับพระนาคเสน ว่าเป็นพุทธลักษณะที่แตกต่างจากพุทธบิดาและพุทธมารดา เปรียบได้กับดอกบัวแม้จะเกิดในดิน ในน้ำ แต่มีสี กลิ่น รส ที่เลิศกว่าดินและน้ำ พระพุทธเจ้าสมบูรณ์ด้วยมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการ เพราะอธิบายสงส์ของการบำเพ็ญบารมีนานนับ ๔ อสงไขยแสนกัปในอดีตชาติ จนครบ ๓๐ ประการ ได้แก่ บารมี ๑๐ อุปปาบบารมี ๑๐ และปรมัตถบารมี ๑๐ พระองค์จึงได้ตรัสรู้เป็นพระอนุตรสัมมาสัมพุทธเจ้าสมดังปณิธานที่พระองค์ได้ตั้งพระทัยไว้ จึงกล่าวได้ว่ามหาปุริสลักษณะที่ปรากฏเฉพาะแก่พระมหาบุรุษเกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุปัจจัยอันเป็นไปตามกระบวนการของเหตุปัจจัยและผลนั่นเอง^{๒๐}

ประพันธ์ กุลวินิจฉัย ได้ทำรายงานวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์เรื่องพระพุทธรูปในฐานะปูชนียวัตถุของชาวพุทธ” ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่า แนวคิดเรื่องการสร้างพระพุทธรูปและมีพัฒนาการมาจน

^{๑๙} กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ , **พุทธประวัติ**, (กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๗).

^{๒๐} พongสมุทร วิชามูล, “ศึกษามหาปุริสลักษณะของพระพุทธเจ้า”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

ปัจจุบันนั้นตามหลักฐานเอกสารทั้งที่เป็นปฐมภูมิและทุติยภูมิเช่นพระไตรปิฎก อรรถกถาและตำราวิชาการต่างๆ ที่สืบค้นได้ ดังนี้

๑. ในคัมภีร์พระไตรปิฎกพบคำว่ารูปปฏิมา ส่วนในอรรถกถาพบคำว่าพระปฏิมาอยู่หลายที่แต่มีอยู่ที่หนึ่งมีความหมายที่คล้อยตามคำว่า Sculpture หมายถึงประติมากรรม เช่น ข้อความว่า เจตีย์ คือ พระปฏิมา [พระ-พุทธรูป] คำในวงเล็บนั้นมาในอรรถกถา ซึ่งมีขึ้นภายหลังพระไตรปิฎกหลายร้อยปี ในช่วงที่พระพุทธรูปโกศอาจารย์นั้น พระพุทธรูปในลังกาคงได้รับจากอินเดียยุคต่าง ๆ แล้ว หรือในการทำสังคายนาแต่ละครั้ง คงเพิ่มเติมภาษาร่วมสมัยในครั้งนั้น ๆ ด้วย อย่างไรก็ตาม คำว่ารูปปฏิมา และพระปฏิมาไม่ใช่พระพุทธรูป แต่เป็นพระเจดีย์คือรัตนที่เสมอด้วยพระตถาคต แม้เพราะอรรถว่าทำให้เกิดความเคารพยำเกรง ส่วนพระปฏิมาที่พบในที่ต่าง ๆ อีกหลายแห่งนั้นเป็นข้อความอุปมาบังเป็นรูปพระวรกายของพระพุทธเจ้าบ้าง เช่น ตรัสกับพระวัคคลี หรือตรัสชาดกต่าง ๆ ในอดีตชาติของพระองค์ดีของพระสาวกก็ดี ที่ให้ความถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น อานิสงส์การทำทานในสมัยของพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ มา

๒. ในเอกสารประวัติศาสตร์หลังพุทธปรินิพพานยืนยันตรงกันว่าพระพุทธรูปหรือพุทธศิลป์เรื่องการสร้างพระพุทธรูปนั้นเกิดขึ้นครั้งแรกในอินเดียสมัยคันธาระ โดยได้รับอิทธิพลจากการทำรูปปั้นเทพเจ้าของชาวกรีกที่เข้ามายึดครองบางส่วนของชมพูทวีปโดยกษัตริย์ชาวกรีก ทรงพระนามว่า เมนันเดอร์ หรือพระเจ้ามิลินท์ผู้ทรงพระปรีชาในการปกครองและศาสนาแต่ภายหลังทรงยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาเพราะพระธรรมเทศนาของพระอรหันต์นาคเสน ดังนั้นพระเจ้ามิลินท์จึงทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เช่นเดียวกับพระเจ้าอโศกมหาราช เช่น การสร้างถาวรวัตถุต่าง ๆ รวมทั้งพระพุทธรูปมากมาย ดังนั้นจึงเกิดมีพัฒนาการการทำพระพุทธรูปไว้สักการบูชากันมา ผ่านยุคแล้วยุคเล่าจนได้แพร่หลายเข้ามาถึงประเทศไทย อาทิเช่น ทวารวดีศรีวิชัย ลพบุรี เชียงแสน สุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์ ตามลำดับ ตามเอกสารที่ได้สืบค้นแล้ว^{๒๑}

พระภุมเรศ สุมะโร (พูนสุวรรณ) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ความเชื่อและพฤติกรรมของชาวพุทธที่มีต่อพระเจ้าเก้าตื้อ วัดสวนดอก เชียงใหม่” ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่า ความเชื่อศรัทธาในพระพุทธรูปตามหลักพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย หลักความเชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า (ตถาคตโพธิสัทธา) หลังจากนั้น จึงมีการสร้างปฏิมากรรมลอยตัวอุทิศให้พระพุทธเจ้า เรียกว่า อุเทสิกเจดีย์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเคารพกราบไหว้ในฐานะเป็นพุทธานุสสติ คือ เป็นเครื่องระลึกถึงพระพุทธรูปคุณของพระพุทธเจ้า แต่

^{๒๑} ประพันธ์ กุลวินิจฉัย, "วิเคราะห์เรื่องพระพุทธรูปในฐานะปูชนียวัตถุของชาวพุทธ", รายงานวิจัย, (คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

เมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามาในดินแดนล้านนา ซึ่งมีความเชื่อดั้งเดิมอยู่ก่อนแล้ว คือ ความเชื่อในเรื่องวิญญาณนิยม ความเชื่อเรื่องผีสาងเทวดา และความเชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงก่อให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมขึ้น กลายเป็นความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูป โดยมีการสร้างเรื่องราวความศักดิ์สิทธิ์ หรือ เชื่อกันว่ามีอำนาจเหนือธรรมชาติอยู่เบื้องหลังพระพุทธรูป ซึ่งสามารถดลบันดาลพรต่างๆ ได้ เช่นเดียวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นๆ ตามที่ตนนับถือ ซึ่งจากผลการศึกษาความเชื่อของชาวพุทธที่มีต่อพระพุทธรูป พบว่า พุทธศาสนิกชนมีความเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนามากที่สุด และก็มีมีความเชื่อในความเชื่อดั้งเดิมมากเช่นเดียวกัน คือ มีความเชื่อในกฎแห่งกรรม (กัมมสัทธา) และเชื่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า (ตถาคตโพธิสัทธา) แต่ก็มีมีความเชื่อในเรื่องวิญญาณ (วิญญาณนิยม) และอำนาจเหนือธรรมชาติ (ธรรมชาตินิยม) ด้วยเช่นกัน

จากผลการศึกษาพฤติกรรมที่มีต่อพระพุทธรูป พบว่า โดยส่วนใหญ่พุทธศาสนิกชนมีพฤติกรรมที่ปฏิบัติต่อพระพุทธรูปด้วยการกราบไหว้บูชา การบริจาคน้ำจืดในตู้บริจาคน้ำ แต่ยังมีส่วนหนึ่งที่มีพฤติกรรมปฏิบัติในความเชื่อดั้งเดิม คือ การอ้อนวอนขอพร และมีความเชื่อในเรื่องชะตาชีวิตด้วยการเสี่ยงเซียมซี (เป็นคำทับศัพท์ภาษาจีนแต่จริงหมายถึง ใบทำนายโชคชะตาที่ต้องสั่นไม้ตัวเสี่ยงทาย) สอดคล้องกับผลการสังเกต ซึ่งพบว่า ส่วนใหญ่เข้ามาเพื่อกราบไหว้บูชา

จากผลการศึกษาข้อเสนอแนะและพฤติกรรมของชาวพุทธ พบว่า พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่มีความเชื่อตามหลักศรัทธาของพระพุทธศาสนาผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิม คือ เข้ามากราบไหว้บูชาพระพุทธรูป แล้วทำการสวดมนต์ขอพร และนั่งสมาธิ สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ คือ เข้ามากราบไหว้บูชาและนั่งสมาธิ ซึ่งเป็นวิถีปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา มากกว่าการปฏิบัติตามความเชื่อดั้งเดิมเนื่องจากมีเหตุผลเดียวกัน คือ การเข้ามาสักการะกราบไหว้เพื่อความสงบสุขทางจิตใจ และได้มีข้อเสนอแนะว่า คณะสงฆ์หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรมีการสื่อสารความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับความเชื่อและการปฏิบัติต่อพระพุทธรูป รวมไปถึงการจัดสถานที่และกิจกรรมในศาสนสถานที่ยังส่งเสริมสนับสนุนหลักศรัทธาที่ถูกต้อง^{๒๒}

พระหล้า อมรเมโธ (มูลใจทราย) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การวิเคราะห์ตำนานสิหิงคินิทานในล้านนา” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า การแต่งตำนานต่างๆ ในล้านนาไม่ว่าจะเป็นตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา หรือประวัติศาสตร์ของอาณาจักรต่างๆ มีแนวการเขียนในรูปแบบคล้ายคลึงกันคือเนื้อหา

^{๒๒} พระภุมเรศ สุ่มโธ (พูนสุวรรณ), “ความเชื่อและพฤติกรรมของชาวพุทธที่มีต่อพระเจ้าแก้วตาดวง เชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

เกี่ยวกับศาสนาโดยตรง และเนื้อหาที่เป็นประวัติศาสตร์หรือแฝงไว้ ซึ่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของบ้านเมืองหรืออาณาจักร ตำนานสิหิงคินิทานซึ่งรจนาขึ้นโดยพระโพธิ์รังสีเถระเนื้อหาได้บอกเล่าประวัติความเป็นมาของพระพุทธสิหิงค์ และเหตุการณ์บ้านเมืองในยุคสมัยนั้น กล่าวได้ว่า ตำนานสิหิงคินิทานเป็นการบันทึกเรื่องราวประวัติศาสตร์การเมืองและการศาสนา ที่เข้ามาตั้งมั่นในล้านนาอย่างสมบูรณ์และมั่นคงแข็งแรงนับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

อิทธิพลของตำนานสิหิงคินิทานก่อให้เกิดงานพุทธศิลป์ต่างๆ อย่างกว้างขวางและเป็นที่แพร่หลายได้กลายเป็นแม่แบบของการเขียนประวัติพระพุทธรูปในกาลต่อมา อีกทั้งยังเป็นการรองรับพระพุทธสิหิงค์ ซึ่งได้กลายเป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ และสร้างขึ้นเพื่อการสักการบูชา ส่งผลต่อความเชื่อและความศรัทธาจนกลายเป็นประเพณีปฏิบัติ มีความเชื่อว่าพระพุทธสิหิงค์เป็นพระพุทธรูปอันเป็นที่พึ่งทางจิตใจ เพราะการที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน มีพุทธศิลป์อันงดงาม ถูกต้องตามมหาบุรุษลักษณะ นอกจากนี้แล้ว ตำนานสิหิงคินิทาน ยังได้แฝงหลักพุทธธรรมไว้เพื่อเพิ่มพูนสติปัญญาและเป็นแนวทางแห่งการดำเนินชีวิตอีกด้วย

ตำนานสิหิงคินิทานนำมาสู่การวิเคราะห์ได้ว่า ยุคแห่งความโกลาหลวุ่นวายที่เกิดขึ้นในครั้งก่อนส่งผลให้พระโพธิ์รังสีมหาเถระได้รจนาคัมภีร์สิหิงคินิทานขึ้น โดยยึดเอาคัมภีร์มหาวงศ์เป็นหลักในการแต่ง พระโพธิ์รังสีมหาเถระได้ยกเอาพระพุทธรูปเป็นเหตุแห่งการแสดงประวัติความเป็นมาของพระพุทธสิหิงค์ อันเป็นสัญลักษณ์แห่งพระพุทธศาสนาหลักธัมมจักกาวุธพระพุทธสิหิงค์ได้กลายเป็นอัตลักษณ์แห่งล้านนาเป็นพุทธศิลป์ที่ทรงคุณค่ามีความหมายที่แฝงไปด้วยพุทธปรัชญาและแรงศรัทธาแห่งผู้คนก่อเกิดเป็นงานพุทธศิลป์แม่แบบแห่งพุทธพิมพ์ของพุทธสิหิงคูปถัมภ์ที่แพร่หลายไปทั่วทั้งดินแดนแห่งล้านนา

จะเห็นได้ว่าการวิจัย แสดงให้เห็นถึงตำนานสิหิงคินิทาน มีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมของชาวล้านนาที่มีพัฒนาการสั่งสมมาเป็นเวลายาวนานจนกลายเป็นแบบแผนเฉพาะอันแสดงถึงความเจริญและมีเอกลักษณ์ของตนเองสะท้อนถึงความเชื่อและความศรัทธาอันก่อให้เกิดเป็นประเพณีและวัฒนธรรม มีอิทธิพลและหล่อหลอมชาวล้านนามีโลกทัศน์ ภูมิปัญญา และบุคลิกภาพที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะมาจนถึงทุกวันนี้^{๒๓}

มานิตย์ กันทะลัก ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “เติมเต็มพุทธรูปเติมเต็มจิตพุทธ” ได้กล่าวว่าการสร้างพระพุทธรูปเป็นการสร้างสัญลักษณ์แห่งความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ข้าพเจ้าต้องสร้างงานศิลปะโดยใช้กระบวนการในการวิจัย เก็บข้อมูลจากเอกสารทางวรรณกรรม และข้อมูลทางภาคสนาม สัมภาษณ์

^{๒๓} พระหล้า อมรเมโธ (มูลใจทราย), “การวิเคราะห์ตำนานสิหิงคินิทานในล้านนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

ผู้คนในระยะแรกเพื่อใช้เป็นต้นทางไปสู่การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะชุด “เติมเต็มพระพุทธรูปเติมเต็มจิตพุทธร” เพื่อสะท้อนให้เห็นความสำคัญในกระบวนการอันมีสาระประโยชน์ที่ส่งผลทางจิตใจ ด้วยวิธีการและกระบวนการของการมีส่วนร่วมและปฏิสัมพันธ์ทั้งทางกาย วาจาและใจ ระหว่าง ระหว่างใจ ระหว่างคน ในชุมชนกับตัวศิลปินในทุกมิติอาศัยจุดร่วมคือ ความศรัทธา สร้างพระพุทธรูปที่แสดงอัตลักษณ์เฉพาะชุมชนและสื่อนัยในการเข้าถึงพระรัตนตรัยเข้าถึงจิตพุทธร^{๒๔}

จากการศึกษางานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องพบว่า ได้มีการศึกษาในเรื่องของมหาบุริสลักษณะทั้ง ๓๒ ประการกับอนุพยัญชนะอีก ๘๐ ประการ และเรื่องของประวัติความเป็นพระพุทธรูปปางต่างๆไว้อย่างละเอียดแต่ยังไม่พบว่ามีการศึกษาเรื่องการวิเคราะห์มหาบุริสลักษณะที่ปรากฏในพระพุทธรูปสำคัญในล้านนาอย่างชัดเจน ผู้วิจัยจึงได้สนใจค้นคว้าเพื่อให้เกิดประโยชน์ยิ่งขึ้นต่อไป

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เอกสารหลักที่ใช้คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งมีวิธีการดำเนินการวิจัยตามกรอบของการศึกษา ดังนี้

๑.๗.๑ ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก รวมถึงอรรถกถาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับมหาบุริสลักษณะ ทั้งด้านความหมาย ลักษณะ สาเหตุ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พร้อมทั้งศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารและตำราทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง

๑.๗.๒ รวบรวมข้อมูลขั้นทุติยภูมิ คือ ส่วนที่เป็นงานนิพนธ์ต่างๆไป รวมทั้งเอกสาร งานวิจัย บทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับวิจัยนี้

๑.๗.๓ นำข้อมูลทั้งหมดมาศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และเขียนงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วปรับปรุงแก้ไขเพื่อความถูกต้อง

๑.๗.๔ เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอผลการวิจัย

^{๒๔} มานิตย์ กันทะสัก, “เติมเต็มพุทธรูปเติมเต็มจิตพุทธร”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปมหาบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓).

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ทราบเรื่องมหาปुरुสลักษณะ ๓๒ ประการ

๑.๘.๒ ทำให้ทราบเรื่องพุทธรูปสำคัญในลัทธิ

๑.๘.๓ ทำให้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างมหาปुरुสลักษณะที่ปรากฏในพระพุทธรูปสำคัญ
ในลัทธิ